

Alább egy-egy önálló írásban hét szerzőnk szól hozzá Nagy Ádám Jedik, varázslók és zombik mint diskurzusképző konstruktivisták – A popkultúra bevonási lehetőségei a tanulási folyamatba című vitairatához, illetve az abban körvonalazott kérdésfeltevéshez (Új Pedagógiai Szemle, 70. 1–2. sz., 135–145.).

KNAUSZ IMRE

Szabad-e pipázni Tóra-olvasás közben?

Reflexiók Nagy Ádám *Jedik, varázslók és zombik mint diskurzusképző konstruktivisták* c. írására

Az ismert tantörténet szerint természetesen nem szabad, mert a Tóra-olvasás szent dolog. Éppen ezért viszont Tórát olvasni mindig szabad, sőt kifejezetten üdvös. Természetesen pipázás közben is. Ez a bölcsesség jutott eszembe, miközben Nagy Ádám tanulmányát olvastam. És eszembe jutott egy egyetemi történet is húsz év távlatából. Levezető tagozatos tanár szakosokat tanítottam, és az első találkozáskor a tömegkultúra iskolai megjelenítésének fontosságáról is beszéltem. Aztán a második találkozáskor az egyik kolléganő – tudni kell, hogy a levelezős tanár szakosok többsége gyakorló tanár – azt kérdezte, elmesélheti-e, mivel próbálkozott az előző óra hatására egy középiskolában. Hát Mónika Show-t rendezett az orosz realisták tanításakor: Anna Karenina próbált válaszolgatni a magánéletét firtató kellemtelen kérdésekre. Az alábbi írásban nem szeretnék Nagy Ádámmal vitatkozni, mert nincs vele vitám, viszont úgy szeretnék adalékokkal szolgálni a probléma megértéséhez, hogy megpróbálom szétszálazni a fentebb exponált ellentmondást.

A MŰVÉSZET ÉS A SZEMÉT

Állítsuk élére a kérdést! Az iskola dolga az, hogy értékeket közvetítsen. Lehet-e keresni valója – például – az irodalomórán olyan kulturális jelenségeknek, amelyeket egyértelműen értéktelennek – *horribile dictu*: egyenesen károsnak – gondolunk? Ne haragkodjunk el a választ! Tanítványaink benne élnek egy kulturális közegben: ha meg akarjuk szólítani őket, valamilyen szinten beszélnünk kell ezt a nyelvet. Életproblémákat ugyanis ennek a kultúrának a nyelvén fogalmazzák meg maguknak. Idekívánczik egy másik történet is, amelyet csak elbeszélésből ismerek, ezért nem nevezem meg a főszereplőt. Ahogy nekem mesélték, a hazai médiapedagógia egyik tekintélye tartott képzést pedagógusoknak az évezred elején, és alaposan összeszidta őket, mert nem tudták, ki az az Oki. (Nyilván a mai olvasók közül is kevesen tudják: a Való Világ – akkoriban éppen aktuális – első szériájának egyik szereplője volt.) Egy tanár – így érvelt – nem engedheti meg magának, hogy semmit se tudjon arról a médiajelenségről, amely napi szinten beszédtema tanítványai

körében. De nemcsak azért – teszem hozzá –, mert így érthetjük meg a világukat. A kultúráközvetítés bizalmi alapon működik. Akkor fogadják el tőlem, hogy értékes portékát kínálok, ha fontos személy vagyok számukra. És számíthatok-e erre a bizalomra, ha én magam lenézem az ő kultúrájukat? Azaz őket magukat.¹

AZ IRODALOM ÉS A MÉDIA

Kezdő példánk – az orosz klasszikusok és Mónika – arról is szólt, hogy az irodalmi cselekmény a média által kínált köntösbe bújik. Hát ez így hogy? Milliószer leírták nálam sokkal hozzáértőbbek: egyáltalán nem magától értetődő, hogy egy olyan világban, amely minden ízében mediatiszt, ennek a rendszernek a működéséről semmit nem tanulnak a diákok.

Nagyon könnyű lenne ehhez azt is hozzátenni, hogy bezzeg az irodalomról milyen sokat, holott az jóval kisebb hatást gyakorol a fiatalok életére. Nem tesszük, mert mélyen elköteleztettek vagyunk az irodalomtanítás mellett, de az tény, hogy aki nem reflektál a tévé, a web vagy általában a mozgóképes kultúra nyelvezetére, az kiszolgáltatottá válik az innen áramló manipulációnak. Ha a blockbustereket elemezzük, az arról is szól, hogy megpróbáljuk megérteni a siker titkát, és ezzel közelebb kerülünk annak megértéséhez is, hogyan befolyásolják gondolkodásunkat a különböző médiumok. Ahogy a Mónika Show sem egyszerűen cukor, amire a Tolsztoj nevű keserű orvosságot csöpögtetjük, hanem lehetőség annak meg-

értetésére, hogyan vesznek hülyére nap mint nap minket, tévénézőket.

A SZÍVATÓS ÉS A KÖNNYŰ

De ha a könnyű műfaj iskolai tananyag lesz, ezzel végképp felszámoljuk az iskolai oktatásnak azt a funkcióját, hogy erőfeszítésre neveljen! Jó, hogy nem alakítjuk játszótérre az iskolát, hogy mindenki kedvére maradjon gyerek 18 éves koráig vagy tovább. Van valami ebben az aggodalomban, hiszen a valódi tudás megszerzése nagyon sokszor valódi erőfeszítést követel. Ha nem akar a gyerek hülye maradni, szedje össze

magát: tisztán az örömev-re nem lehet alapozni az oktatást. Ez így van, de ebből nem következik, hogy az oktatás világától idegen az öröm. Nem következhet, mert ennek a szemléletnek áldozatul

esne a motiváció, ahogy ez meg is történik a mai iskolában. Mondhatjuk, hogy hulljon a férgese, csak úgy tűnik, túl sok a „férgese” ahhoz képest, amennyit egy egészségesen fejlődő társadalom el tud viselni. És különben is: miért kell száműzni az örömet, ha nem muszáj?

Bizonyos irodalmi alkotások befogadása nehéz, másoké könnyebb. Nehezítheti a befogadást a régies nyelvezet, a többféle jelentés egymásra rétegződése, az idősíkok váltakozása a regényben stb. Lehet az irodalomtanítás becsvágya, hogy a nehéz szövegek közelébe vezesse el a tanulókat, de nem lehet a becsvágya az, hogy a nehéz szövegekkel kezdje az irodalomolvasást. A „könnyű műfaj” bevonása az iskolai

a Mónika Show sem egyszerűen cukor, amire a Tolsztoj nevű keserű orvosságot csöpögtetjük

¹ Ezt a problémát feszegette *A közös olvasásról* c. előadásom. Taní-tani Online, 2017. március 29. http://www.tani-tani.info/a_kozos_olvasasrol

tantervbe egyszerűen azért fontos, hogy rá-
érezzenek a gyerekek az olvasás örömszerző
funkciójára. Hogy olvasni jó.

Hacsak... hacsak nem kifejezetten
más a célunk. Tudniillik az, amiről Mérő
László – ki tudja, mennyire ironikusan –
a matematika és a testnevelés kapcsán ír. „...
ez a két tantárgy makacsul ellenáll minden
komolyabb reformkísérletnek, nemcsak ná-
lunk, hanem mindenütt a világon. Jó okkal.
Noha a kirakatban mutogatott céljukat (a
logikus gondolkodás megtanítása, illetve
a mozgáskultúra alapjainak elsajátítása) csak
nagyon mérsékelten érik el, van valami igen
fontos egyéb szerepük a nevelési folyamat-
ban. Ezek a tárgyak a legtöbb diák számára
életre szóló szorongás- és frusztrációélményt
nyújtanak, és ennek megadása az iskola
egyik legfontosabb feladata lehet a társadal-
mi életre nevelésben, a szocializációban.”²

A KANONIZÁLT ÉS A NÉPSZERŰ

Az iskolai tananyag egyfajta műveltségi ká-
nont követ (amelyet részben ő maga hozott
létre). Ez nem véletlen. A kanonizáció egy-
fajta igazolása annak, hogy az adott mű-
veltségelem (mű) értékes.

A „sajátosan kulturális
termékek mint olyanok
megítélésében – írja
Hannah Arendt –
az egyetlen nem társadal-
mi és autentikus kritériu-
mot viszonylagos állandóságuk, sőt végső
soron bekövetkező halhatatlanságuk jelen-
ti. Csak az válhat végül a kultúra részévé,
ami évszázadokon keresztül fennmarad.”³
Másképp fogalmazva: a nem kanonizált

művek bevonása az oktatásba mindig koc-
kázatos, hiszen nem tudjuk, hogy fennma-
radnak-e hosszú távon, így nem áll a ren-
delkezésünkre értékességük egyetlen
kézzelfogható bizonyítéka.

Csak hogy nem dolga-e az iskolának
az is, hogy megtanítsa önálló értékítéle-
teket hozni? Láthatóan vonakodik ettől,
ez magyarázza azt a gyakran – de hiába
– bírált jelenséget is, hogy nem vagy alig
tanít kortárs irodalmat. Az értékelés ezen
a terepen bizonytalan, és ki hallott már
olyat, hogy nézeteltérések lehessenek egy-
egy mű megítélésében?

És a blockbusterek lehetnek értékesek?
Mindenesetre kanonizálódhatnak, ha
nem is az iskola játssza itt a kanonizátor
szerepét. És ha ez az értékmérő, akkor...?
A Casablanca több mint hetven éve része
a filmes műveltségnek, holott kétségkívül
nem egy bergmani mélységű alkotás.
Valamilyen értelemben mégis értékes, így
egy filmtörténeti tanterv (ha lenne ilyen –
tényleg, miért is nincs?) minden bizonnyal
tartalmazná.

AZ AVÍTÁS ÉS A TRENDI

nem dolga-e az iskolának
az is, hogy megtanítsa
önálló értékítéleteket hozni?

Ez azonban már átvezet
következő kérdésünkhöz.
Az iskola a múltba néz, azt
tanítja, ami régi, az ifjúsá-
got viszont az érdekli, ami
trendi, ami új. Nincs unal-

masabb a tegnapi újságnál. Miért nem azon
alapul a tananyag, ami éppen ma izgalmas?

Nos, erre éppenséggel van válaszuk, és
ezen a ponton megtaláltuk a blockbusterek
dicséretének természetes határát. Termé-

² Mérő László: Matek, torna, memoriter. Magyararancs.hu, 2005. 27. https://magyararancs.hu/egotripp/maga_itt_a_tanctanar-64278

³ Arendt, Hannah: Múlt és jövő között. Ford.: Módos Magdolna, Budapest, 1995., Osiris Kiadó – Readers International, 209. o.

szetesen az éppen divatos fantasy-regénnyel vagy akciófilmmel színesíteni a tananyagot nagyon is helyes törekvés lehet. A kulturális trendek vonzerejét az adja, hogy a többieket is ez érdekli, ez tartja izgalomban, lehet beszélni róla, másfelől meg mindig nagyon fájdalmas kimaradni abból, amiben a többiek benne vannak. És ha működik ez a vonzerő, akkor a jó tanár ki is használja. Csakhogy ezzel a vonzerővel két probléma van. Az egyik, hogy nagyon rövid életű. Nincs az a tanár, aki lépést tudna tartani a kulturális divatok változásaival. És ami kiment a divatból, az máris avítottá vált: kiszorította valami más, ami éppen most tartja izgalomban az ifjúságot.

A másik probléma még jelentősebb. A divatok szegmentálnak. Ami az egyik szubkultúra számára alapélmény, az a másik szubkultúrát taszítja. De a szubkultúra kifejezés itt inkább csak metafora, valójában ezek sokkal

puhább különbségek, egyszerűen különböző emberek különböző csatornákat néznek, különböző sorozatokat töltenek le az nCore-ról, és így különböző világokban élnek. És akkor általánosítsunk egy kicsit merészen: ez nemcsak a fiatalokat jellemzi, ebben a szegmentált világban élünk mindannyian: vannak közös problémáink, de nincs közös nyelvünk, hogy megfogalmazzuk és megvitassuk őket. Vannak közös érdekeink, de nem tudjuk artikulálni őket. Szétszóródunk, és ebben a szétszóródásban kiszolgáltatottá válunk. Az ellenszer nem lehet más, mint a kánon, amely mindezzel szemben közös nyelvet és közös tudásbázist kínál. És ezzel nem akarom visszavonni azt, amit fentebb írtam, csak radikálisan rámutatni arra, hogy

mi a tulajdonképpeni cél. Igen, szabad pipázás közben Tórát olvasni, de az igazság nem pipafüstben, hanem a Tórában van.

vannak közös problémáink, de nincs közös nyelvünk, hogy megfogalmazzuk és megvitassuk őket

